

effectu seu passione subiecti, dicebatur quoque actio transiens esse realiter extra agens, in subiecto nimirum patiente; atque idcirco agens agendo non mutari (Cf. Suarez M. D. XVIII S. 10). Verum cum actio agenti non patienti tribuatur, non adeo facile intelligitur ipsam non esse realiter in agente; atque esse reapse ipsum effectum. Sane clarissima sunt verba S. Thomae, quae quamvis obiter prolata, occasione scilicet alterius doctrinae declarandae, tamen hoc ipso manifestant et certam fuisse S. Thomae eam sententiam, et eundem censuisse certam esse aliis communiter. Verba sunt in q. VIII de Potentia a. 2° ubi de relationibus disserit, probans ipsas esse inhaerentes: ait ergo: « Nihil prohibet aliquid esse inhaerens, quod tamen non significatur ut inhaerens; sicut etiam actio non significatur ut in agente, sed ut ab agente; et tamen constat actionem esse in agente ». Constat, inquit, tanquam aliquid evidens, et ab omnibus admissum. Liquet quaestionis huius solutionem e claro conceptu actionis transeuntis derivandam esse. Id ergo primum praestabimus declarantes indolem actionis transeuntis.

Itaque advertendum est 1° exercitium activitatis huiusmodi causarum haberi per applicationem agentis ad passum; 2° terminum intrinsecum eius exercitii, sine quo nempe nec esse, nec concipi potest, esse id quod fit in subiecto patiente, sicut terminus intrinsecus actionis immanentis est id quod manet in agente. Terminum inquam intrinsecum, scilicet non id quod tantum sequitur ad exercitium activitatis, sed id quo ipsum exercitium constituitur intrinsece et completur. Ita actio ignis est calefactio, quae prout est activa, est ipsa vis ignis applicata subiecto, determinans calefactionem passivam; sed sine hac passione subiecti exercitium illius vis nec esse nec concipi potest. Est ergo passio terminus extrinsecus quidem activitati, sed intrinsecus exercitio eius. Completur scilicet actio transiens in subiecto extrinseco agenti, in quo est terminus intrinsecus actionis. Atque ita differt actio transiens ab immanenti, cuius terminus intrinsecus est intra agens; completur enim intra, licet obiectum eius sit extra.

Utrumque igitur ex parte verum est; actionem nempe esse in agente, et actionem esse in patiente. Actio enim complectitur activitatem causae, eiusque relationem emanationis activae, tanquam principium; atque passionem subiecti, eiusque relationem emanationis passivae, tanquam intrinsecum terminum eius. Actio nimirum transiens postulat duplex subiectum, et in applicatione debita utriusque incipit et completur. Cur ergo S. Thomas dixit actionem esse in agente? Forte quia spectavit activitatem agentis, eiusque habitudinem ad effectum, quae sunt elementum activum actionis transeuntis.

Quod autem aiunt veteres: *agens agendo non mutari*; id quidem de agente actione transeunte accipiendum est; attamen de ea mutatione, quae fiat per aliquam qualitatem quam acquirat, vel amittat agens; non de mutatione sita in eo quod alio modo se habeat causa cum agit ac cum non agit (p. II): nisi effatum applicetur Deo agenti ad extra per actum formaliter immanentem, qui est ipse Deus.

Si enim actio sit tantum virtualiter transiens, et formaliter immanens, cuiusmodi est actio creatrix, quae est volitio efficax Dei; actio completur intrinsece in ipso agente, et ad extra est tantum terminus eius extrinsecus, id nempe quod Deus vult, h. e. effectus: ideoque actio huiusmodi integra est in agente, existente extra tantummodo effectum eius.

THESIS XX^a

I Praestituto principio rationis sufficientis, II evidentissime evincitur principium causalitatis, quod satius hac forma proponitur. «quod incipit existere habet causam sui efficientem» III Semper proinde constat causam aliquam existere quoties rem novam incipere experientia manifestat. IV Erravit ergo Humius negans obiectivum valorem conceptui causae efficientis.

DECLARATIO I. PARTIS. Ratio sufficiens spectari potest, tum in ordine logico, tum in ordine ontologico. In ordine logico est id, unde pendet nostra cognitio et certitudo, qua

scimus rem esse aut non esse, esse hoc vel illo modo. In ordine ontologico ratio sufficiens est id, unde est ut res sit potius quam non sit, aut vicissim; et cur res sit potius hoc modo quam alio.

Distingui potest ratio sufficiens in adaequatam et inadaequatam; ea est qua posita nihil amplius requiritur ut rationatum sit; haec qua posita aliquid aliud requiritur. Liqueat solam adaequatam esse vere sufficientem.

Non est autem necesse ut *ratio* universim sumpta sit aliquid re distinctum a rationato; ita essentia infinita Dei est ratio sufficientissima suae necessariae existentiae: et sociabilitas notarum est ratio sufficiens essentiae rei, eiusque possibilitatis. Quare idem potest esse sibi sub diverso respectu ratio sufficiens; et ad rationem ontologicam constituendam sufficit ut sit in ipsa re illud, unde a priori concipi, et vere iudicari possit cur res sit, aut non sit: cur sit hoc vel illo modo.

Principium rationis sufficientis sic effertur: *nihil est sine ratione sufficienti*, sive affirmative *quidquid est habet sui rationem sufficientem*; unde prout vim exerit in ordine cognitionis sic quoque specialiter efferi potest: *nulla certa affirmatio aut negatio esse potest sine aliqua ratione sufficienti*; qui est tandem particularis casus contentus in extensione universalis principii. Iam vero principium hoc 1° est *certissimum nobis*; est enim fundamentum omnis iudicii certi; ideo enim cum certitudine iudicamus aliquid, quia eius rationem sufficientem videmus; atque abstinemus a iudicando, quia nobis non est praesto ratio sufficiens; 2° est *certum immediata evidentiā*: quia praesupponitur cuicumque demonstrationi: demonstratione ergo certum fieri nequit; est igitur per se evidens; 3° est *analyticum*: et quidem si spectetur prout vim suam exerit in mente, et sic effertur: *nulla certa affirmatio aut negatio sine ratione sufficienti esse potest*, liquet quod in ipso conceptu affirmationis aut negationis *certae* continetur dependentia ab aliqua ratione sufficienti. Non enim est certa, quia est affirmatio, cum possit esse et affirmatio incerta: sed est certa propter aliquod mo-

tivum. Ut vero universalissime effertur: *quidquid est habet rationem sui sufficientem*, patet rursus quod in ipso conceptu eius quod est, reperitur necessitas rationis eius sufficientis. Quod enim est, differt profecto ab eo quod non est; quod est tale ab eo quod non est tale; quod est tantum possibile ab eo quod existit: oportet vero ut differat propter aliquid sive intrinsecum, sive extrinsecum, non propter nihil; hoc autem aliquid dicitur ratio eius sufficiens: ergo. 4° Tandem principium hoc est obiectivum; quia consertum cum ratione entis, quae est obiectiva.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Causa efficiens est *id a quo aliquid fit*. Quod fit dicitur *effectus*. Fieri vero est transire a non esse ad esse; sive a non esse tale ad esse tale, per alterius activitatem: quare competit causae efficienti activitas seu vis agendi, qua interveniente aliquid novum existit. Proprium est causae efficientis ut non sit elementum aliquod constitutivum essentiae effectus; est proinde ratio sufficiens extrinseca rei novae.

Principium causalitatis sic efferi solet: *omnis effectus habet causam*; atque ita est evidentissimum: cum enim dicis *effectum*, dicis id quod fit ab alio, h. e. quod a causa procedit. Verum ita propositum principium demonstrationibus parum inservire potest. Qui enim negat existentiam causae, negabit eo ipso id, quod in minore subsumitur, rem aliquam esse effectum; quod proinde probandum erit alio modo, nempe quia incepit, vel quia est contingens. Probabimus vero alibi nullum effectum posse esse ab aeterno. Melius ergo principium ita proponitur: *quod incipit existere habet causam sui efficientem*.

Hoc autem principium 1° est *analyticum*. Nam analyticum est, si in conceptu incipientis contineatur ordo necessarius ad causam efficientem. Porro ita res se habet. Et enim cum aliquid incipit, debet dari ratio sufficiens cur incipiat esse: haec autem ratio vel est in ipso incipiente, vel in alio. Atqui non est in ipso. Nam 1° si ita est, non esset ratio cur modo non prius, cur hic non alibi, cur his gradibus perfectionis et non aliis instructum oriatur: 2° in

ipso non potest esse ratio inceptionis nisi aut sua essentia, aut sua possibilitas. Atqui essentia eius est ex se indifferens ad esse et non esse, nequit ergo se ad unum determinare: possibilitas autem nequit esse ratio; quia secus omnia possibilia deberent existere, et non esset ratio cur non existiterit prius. Ergo in ipso incipiente nulla est ratio sufficiens cur incipiat, ergo debet esse in alio ente. Hoc autem aliud ens, si vi sua non determinat inceptionem illius; nullam relationem ad illud habet: si autem nullam relationem ad illud habet, perinde est illi, ac si non esset: ergo restat ut hoc aliud ens vi sua determinet inceptionem illius. Ratio vero extrinseca sita in vi determinante existentiam alterius rei, est causa efficiens: ergo.

2° Hoc principium est *certissimum*: quod quidem satis ex allata demonstratione patet, qua eiusdem necessitas ostensa est.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Principium causalitatis affirmat nexum necessarium inter incipiens et causam eius, h. e. dicit quod si aliquid incipit debet quoque haberi causa efficiens suae existentiae: ut ergo verum sit aliquam causam existere, sufficit, ut verum sit aliquid incipere, tunc enim verificata hypothesis, veritas principii hypothetica transit in absolutam. Verum autem esse quod aliquid incipiat, constare nobis certissime potest per experientiam sive internam sive externam: ergo. Quocirca ex intelligentia assequente notionem causae, et experientia attingente res novas, efflorescit in nobis notitia certa causarum extra nos.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Humius in suo Specimine VII negat esse obiectivum eum conceptum causae, quem nos definivimus; sive negat posse nos scire utrum sit in ordine reali vera causa. Ratio eius duplex est: 1^a quia cum omnis nostra cognitio rerum sit per experientiam, experientia vero non sistat nobis praesentem causalitatem unius in aliud, sed solum nexum quemdam successionis unius post aliud; non possumus affirmare unum esse causam alterius: 2^a quia nullus est quoque iste conceptus causae; ut enim haberetur, deberet cognosci modus quo agit, sive in quo consistit acti-

vitae causae, id vero ignoramus: cum ergo nullus sit conceptus, neque est obiectivus. Concedit itaque tantummodo causam dici posse illud quod experientia cognovimus ex naturae cursu praecedere aliud, quod idcirco dicatur eius effectus; huc igitur redire verum conceptum causae quem nos habere possumus, et hunc solum esse obiectivum: adeoque conceptum causae et effectus non esse nisi conceptum successionis unius post aliud.

Verum ad primum quod spectat, non experientia sola, sed idearum analysis nobis praebet conceptum causae: experientia quidem manifestat factum inceptionis; analysis vero adhibita in conceptum inceptionis, quem experientia suppeditat, manifestat dependentiam rei incipientis a causa; et ideo cum reale est quod incipit, realem quoque esse causam cognoscimus.

Ad secundum advertimus 1° negari non posse existentiam in mente nostra conceptus causae et effectus, qui conceptus diversus sit a conceptu successionis: factum est enim per se evidens, cum utrumque comparemus, et unum ab altero discernamus. Advertimus 2° necesse non esse ut distincte et specificè quid sit activitas, et modus quo causa agit cognoscamus; sed satis esse si habeamus conceptum confusum et genericum, qui deinceps per differentias ex diversis effectibus petitas determinetur magis, sicut diximus pro conceptu essentiae (Th. II. p. II). Advertimus 3° distinguenda esse duo: a) quomodo scilicet efformemus conceptum activitatis, et b) quomodo cognoscamus illum inesse pluribus rebus. Quoad a) dicimus conceptum efformari per experientiam internam, qua sentimus nos agere et agi; et idcirco utrumque comparantes elicimus conceptum quemdam activitatis; qui licet sit confusus et genericus, non enim actionem ut in se est attingimus, est tamen clarus; quia actionem a passione distinguimus. Haec ergo interna experientia satis est, ut concipiamus activitatem, et modum quo causa agit, nimirum per influxum quemdam determinando existentiam effectus. Unde cum causam dicimus, novimus quid dicamus, et ab omnibus aliis eam distinguimus. Quoad

b) vero non est necesse ut per experientiam percipiamus activitatem cuiusque causae: quum enim cognoverimus aliquius rei incipientis rationem extrinsecam existere, hoc ipso ad eam merito conceptum causae et activitatis extendimus.

Corollarium. Ergo causalitatis principium eo modo propositum demonstrari potest per principium rationis sufficientis sine ullo circulo vitioso: principium vero rationis sufficientis evidens est per se, atque implicite affirmatur in quovis iudicio.

Ex disputatis liquet 1° errasse Kantium, cum asseruit notionem causae vel rationis sufficientis esse formam quandam mentis subiectivam, destitutam valore obiectivo. Liquet 2° errasse quoque Hermesium, cum docuit *rationem* ex sua natura, propter necessitatem quam experitur, *comprehendendi* res, determinari ad *creandum* conceptum causae vel rationis sufficientis, atque ad apprehendendum simul principium causalitatis, vel rationis sufficientis, quotiescumque scilicet aliqua res est comprehendenda; ita ut non ex evidenti perceptione principii utriusque inducatur mens ad iudicandum hoc vel illud ens habere causam vel rationem sui; sed ex sola necessitate rationis comprehendendi res gignatur notio causae aut rationis, ac relativi principii. Quod quidem rationem traducit caeco modo agentem. (cf. cl. Kleutgen La Philosophie scholastique etc. traduite de l'allemand... §. 301)

THESIS XXI^a

De causis efficientibus generatim haec sunt tenenda: I causa omnis continet virtualiter perfectionem eam effectus, quae ab ipsa procedit: et idcirco omnis causa continet perfectionem effectus, vel formaliter, vel eminenter: II in serie causarum per se subordinatarum debet esse prima: III causa omnis necessaria cum agit, operatur quantum potest in iis adiunctis, in quibus reperitur: IV ut vera causalitas habeatur, opus non est ut effectus sit nova quaedam realitas: V inter causam efficientem ad extra et effectum distinctio est realis: VI principium illud: nulla datur actio in

distans, valet quidem pro causis finitis, non autem pro infinita: VII tandem casus aut fortuna nulla est causa.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Continere *virtualiter* effectum est illud continere sua virtute, h. e. posse illud producere; liquet igitur omnem causam virtualiter effectum suum continere. Quia vero omnis effectus est aliqua perfectio; omnis ergo causa continet virtualiter perfectionem effectus sui. Quare si causa quaevis comparetur solum cum ea perfectione quacumque, quae ab ea procedit, quae est proprie eius effectus; simpliciter dicendum est omnem causam continere virtualiter suum effectum. Sed quia effectus aliquis potest procedere a pluribus causis simul, quae inadaequatae sint, vel quarum alia sit inadaequata, alia adaequata; si cum eo causae singulae comparentur, dicendum est causas inadaequatas continere quidem virtualiter effectum secundum eam perfectionem, quae ab ipsis procedit; non autem potest simpliciter affirmari quod virtualiter contineant perfectionem effectus, si totus ille effectus significetur: potest vero id dici, et debet de causa adaequata, quae sola par est integro effectui producendo.

Porro si aliquid potest producere effectum aliquem, ideoque continet illum virtualiter, dicendum est quoque quod essentia, seu natura producentis continet quodammodo perfectionem producti. Non solum enim vis producentis est proportionata naturae effectus, sed et ipsa eius natura, quae est identica suae vi, vel ratio ipsius: ea autem vis seu natura perfectio quaedam est: et quatenus perfectio est quaedam, agit; nihil enim agere non potest: facit autem hoc potius quam illud, quia est perfectio talis: neque enim quaelibet causa potest quodlibet; ergo perfectio naturae causae respondet perfectioni effectus: sive perfectio effectus in causa quoque reperitur. Non reperitur vero per realem identitatem; nulla enim res se ipsam producit; sed per identitatem rationis: atque id multipliciter. Sane contineri potest perfectio effectus in causa 1° *formaliter*, h. e. secundum eandem rationem specificam: 2° *eminenter*, quatenus perfe-

ctio diversa causae, non vero minor, ideoque excellentior, aequivalet perfectioni effectus: 3° *formaliter eminenter*, quatenus perfectio effectus continetur in causa secundum eandem rationem, sed excellentiori modo. Porro liquet nullum alium esse possibilem modum continendi perfectionem effectus. Nam perfectio in causa nequit esse minor perfectione sui effectus: vel ergo est secundum eandem rationem, vel diversam: vel secundum eandem rationem, sed diverso, h. e. perfectiori modo: si primum, erit formalis continentia: si alterum, erit eminens continentia: si tertium, erit continentia formalis eminens: ergo.

Quomodo autem quaelibet causa suum effectum contineat, id ex notitia cuiusque causae singillatim iudicandum est.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Series subordinata causarum duplex distinguitur: *per se* et *per accidens*. *Per accidens* est ea in qua inferior habet esse a superiore, sed operatur independenter ab ea: talis est series patris et filii: *per se* subordinata est ea series, in qua causa inferior pendet in operando a superiore; talis est series causae instrumentalis et principalis. De priore non loquimur, sed de ea potest occurrere quaestio, cum de multitudine infinita disputatur. De altera affirmamus quod in ipsa debeat esse prima causa, seu aliis verbis quod in ipsa a parte ante nequeat esse processus in infinitum. Quod quidem ei propria ratione competit, praeter illam communem, quae a quavis serie excludit multitudinem infinitam. Ratio porro est: quia in hac serie causa subsequens non agit nisi ipsam agat et moveat ea quae praecedit: scilicet causa media non agit nisi agente et movente priore: atqui si in infinitum itur, omnes sunt causae mediae: igitur deest id a quo ipsae moveantur; ergo nulla erit actio: sistendum est ergo in aliqua causa quae non sit media, quae nempe aliam ante se non habeat: haec autem est prima: ergo.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Causa necessaria est ea, quae ex ipsa conditione suae naturae determinata est ad agendum, positis omnibus ad agendum requisitis; ita ut his

existentibus vis eius debeat agere, atque agere illud ad quod ab adiunctis est sufficienter praeparata. Ergo oportet ut agat quantum potest in his adiunctis. Probatur consequens. Etenim si non ageret quantum potest, ea pars potentiae eius seu vis, quae non se exerit ad actum, non esset necessaria; cum positis ad agendum requisitis non foret determinata ad agendum: est autem ea pars quoque necessaria, quia causa ex toto est necessaria; nam secus non una, sed duplex esset causa, cum in iisdem adiunctis altera ex sua natura operetur, altera non; ergo.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. *Nova realitas* est res habens propriam essentiam distinctam realiter ab omnibus aliis, et quae prius non existerat; unde incipiens existere auget numerum realitatum. Differt idcirco a *novo modo*, nam modus habet quidem propriam essentiam, sicut habet propriam definitionem; sed essentia eius non est realiter distincta ab essentia subiecti (Th. XVI); sed est ipsa essentia subiecti hac vel illa determinata ratione se habens; ideoque quoad suam realitatem ipse prius existerat, quamvis haec non existeret eo modo. Iam vero ut causalitas vera habeatur, sufficit ut terminus actionis sit modus novus. Nam satis est ut aliquid quod prius non erat, fiat: atqui si terminus actionis est modus, fit aliquid quod prius non erat. Licet enim iam esset ea realitas, non erat tamen hic modus eius realitatis; sive hic modus erat quidem potentia, non autem actu. Porro cum subiectum a potentia ad actum reducitur, vere aliquid fit: in eo enim est actio causae efficientis finitae « quod aliquid reducatur de potentia ad actum » (1. p. q. CXV a. 1.) Sic vere fit aliquid cum ex praeexistentibus lateribus, ferramentis, lignis, calce etc. fit domus, quae non est nisi modus quidam earum rerum, seu certa dispositio.

DEMONSTRATIO V. PARTIS. Effectus causae agentis actione transeunti est in subiecto alio ab agente, vel est novum subiectum: ergo realiter distinguitur a causa sua. Quaeri autem potest an et effectus causae agentis actione immanente sit realiter distinctus a causa sua. Advertimus quod discrimen utriusque causae propriae in eo est, quod actio

huius recipiatur in subiecto alio ab agente; actio autem illius in eodem agente. Quoad cetera idecirco potest esse paritas, ut idem secundum universalem rationem accidentis aut modi in se ipso efficiat vivens (hoc enim est quod immanenter agit), quod agens ad extra facit in alio. Atqui evidens est posse agens ad extra inducere in subiectum aliud tantum modos: ex. gr. figuram; qui modi non sunt realitas distincta a subiecto; ergo et ab activitate vivente poterunt determinari modi subiecti; qui proinde non re sed ratione distincti erunt ab agente. Ergo nequit saltem universim dici effectum causae agentis actione immanente esse debere re distinctum a causa sua.

DEMONSTRATIO VI. PARTIS. Principium hoc *non dari actionem in distans* profertur pro causis agentibus ad extra; nam evidens est actionem immanentem esse in ipso subiecto agente. Contendunt non pauci principium istud esse universalissimum; inniti scilicet ipsi naturae causalitatis, ideoque non solum in creaturis, sed et in Deo valere. Verum evidens est eos falli, prout ad Deum transferunt hoc principium ex ipsa natura causalitatis activae. Unde namque desumptum est hoc principium? primum ex inductione, tum ex rei natura. Iam vero inductio docet tantum causas finitas non agere immediate, nisi praesentes ei in quo agunt. Dico *praesentes*: non enim docet inductio causas esse ubi est eorum actio, nisi nomine actionis intelligas tantum exercitium activitatis prout est ex parte agentis: nam cum terminus intrinsecus actionis sit ipsa passio, et haec sit in subiecto, ideoque sit ubi est subiectum, et causa agens corporea sit lextra subiectum, et idecirco non ubi est subiectum; patet causam agentem non esse ubi complete est actio sua. Tantum igitur est ipsa praesens subiecto, in quo agit; idque inductio universa docet. Ratio autem petita ex rei natura, quae necessitatem huius praesentiae requirit, haec una est; quia actio formaliter transiens postulat applicationem agentis ad passum, qua applicatione obtinetur exercitium activitatis agentis, et terminus intrinsecus actionis, qui est mutatio seu passio subiecti.

His autem positis liquet 1° id quod ex inductione et ratione colligitur, praedicari non posse nisi de iis causis, quae agunt actione formaliter transeunte: atqui Deus non est huiusmodi causa; ergo. Sane ad actionem formaliter transeuntem requiritur subiectum praeeexistens: atqui actio creativa Dei subiectum nullum supponit: ergo. Porro quaevis actio Dei ad extra par est secundum intrinsecam perfectionem actioni creativae, quia est realiter una eademque actio. Imo 2° actio Dei ad extra talis est ut ex sua natura non exigat praesentiam agentis effectui, seu vicissim: quamvis ratione immensitatis (quae aliunde demonstratur) sit Deus praesens omnibus effectis suis. Actio enim Dei est actus formaliter immanens divinae suae voluntatis efficax ad extra (Cf. dicenda in Theologia): vult enim Deus, et res sunt quia vult (dixit, et facta sunt; dixit: sit lux, et fuit lux); et secundum nutum suae voluntatis res sunt sicut Deus vult, quando, et ubi vult: quia sicut voluntas Dei efficax est causa rerum, ita est causa omnium modorum earum. Supponatur ergo per impossibile, quod Deus sit tantum alicubi, puta in coelo: porro ut effectus aliquis eius sit in tellure, sufficit quod ipse hoc velit; si enim vult, ex. gr. animam esse heic, vel heic oriri florem; cum voluntas eius sit efficax totius entis, omnisque eius modi, habebitur effectus talis, qualem Deus vult: ideoque anima et flos erunt heic. Poterit proinde effectus esse distans a causa; scilicet causa agere in distans.

Dices: nulla res agit ubi non est.

Respondeo 1° dato etiam hoc, nihil tamen concludi: nam actio Dei reapse esset ubi est Deus; cum sit ipse actus immanens suae voluntatis: res vero quae fiunt, non sunt nisi effectus.

Respondeo 2° principium illud non significare quod in eodem *ubi* debeat esse causa et effectus vel subiectum actionis, sed significare tantum necessitatem praesentiae causae agentis actione formaliter transeuntis subiecto actionis: ideoque valere tantum pro causis quae ita agunt in subiecto, ut indigeant subiecto, cuiusmodi sunt eae quae agunt actione

formaliter transeunte. Deus autem, qui nutu voluntatis substantias producit, eodem nutu efficit modos, et qualitates earum; operatio enim Dei est semper operatio infinitae virtutis independentis a rebus.

Cum vero hic efficiendi modus per nutum voluntatis sit proprius Dei; sequitur in ipso solo principium illud, habitata ratione causalitatis tantum, non valere: cetera autem agentia, cum agunt ad extra, agere actione formaliter transeunte; et ideo postulari praesentiam eorum, seu applicationem vis eorum ad subiectum patiens.

DEMONSTRATIO VII. PARTIS. *Casus est aliquid evenire praeter intentionem, vel expectationem agentis.* Presse acceptus ut a fortuna distinguitur, casus est aliquid evenire praeter expectationem et desiderium agentis; fortuna vero aliquid evenire praeter expectationem quidem, non autem praeter desiderium; quod si sit contra desiderium, erit mala fortuna. Casus itaque refertur ad intellectum, eumque ignorantem; et negat in eo praecognitionem eventus futuri; non autem negat existentiam causae a qua factum procedat. Casus ergo non est nisi modus quidam quo factum contingit, et quidem modus extrinsecus, relative scilicet ad intellectum ignorantem. Per se ergo nihil est; nec factum aliquod, quia est tantum modus extrinsecus relativus facti: neque est causa aliqua; non enim est ratio cur res sit. Quia vero omne quod fit causam sui habet, sequitur quod casus aut fortuna nequeant esse causae alicuius effectus.

Nullus ergo potest esse sensus huius propositionis; *mundus a casu administratur*; quidquid enim fit causam realem habet. Quid ergo volunt qui providentiam negantes casum in mundum introducunt? Id velle tantum possunt; omnia vel plura accidere praeter intentionem. Et si de intellectu humano loquantur, plura huiusmodi accidere damus libenter; sed negamus id fieri posse relate ad intellectum divinum. Divinus enim mundi ordinator sicut res omnes vel minimas creavit, ita res omnes vel minimas ordinavit; quid singulae futurae essent quibuscumque in adiunctis praecognoscens, et libere determinans quibus in adiunctis

ponendae forent, ideoque praesciens quid quaevis res quocumque tempore vel loco actura erit. Nullus ergo divinae providentiae casus accidere potest. Thomas I p. q. XXII. a. 2 ad 1.

Dices: nonne et nos quoque docuimus in Critica Th. IX effectus ordinatos contingere posse casu? Cur ergo modo negamus causalitatem casus?

Resp. Docuimus posse effectum sine reali et propria causa evenire, aut casum esse causam alicuius effectus, *neg.* docuimus aliquid posse evenire, quin expectetur ab intellectu, *subd.* ab intellectu, qui non cognoscit causam, vel vim qua causa operatur, et omnia a diuncta operationis, *conc.* ab intellectu omnia cognoscente, *neg.* Itaque cum aliquid dicitur casu vel fortuna contingere, quod pro intellectu finito frequenter verum est, nullo modo dicitur casum aut fortunam esse causam aliquam.

THESIS XXII^a

I Systema Occasionalismi, quo entibus creatis aut saltem naturis corporeis vis activa detrahitur, nulla ratione innititur; II imo est certissime falsum.

DECLARATIO. Cum vindicatur creaturae vis activa, non asseritur cuivis creaturae vis quilibet faciendi, nec ulli creaturae asseritur vis producendi ex nihilo subiecti, aut vis independens: sed asseritur vis propria cuique, determinata, vis agendi in subiecto, vis transmutandi subiectum, modificandi illud, vis indigens extrinseca determinatione ad exercitium suum, divinaque cooperatione. Nec nulla vis est nisi infinita; nam infinita vis Dei, sicut ceterae eius perfectiones, potest in infinitum finito modo participari: conceptus autem vis per se non exigit infinitum gradum, sed indifferens est ad finitum et infinitum. Concipitur enim efficacia limitata quoad effectum, et modum agendi. Nec omnis vis effectiva est creatrix, aliud est enim ex nihilo producere substantiam, aliud substantiam existentem transmutare aut